

Іванашко Оксана Євгенівна

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогічної та вікової
психології

Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕНЬ МОЛОДИХ ЛЮДЕЙ ПРО БАТЬКІВСЬКУ ЛЮБОВ

Юнацький період є одним із найбільш напружених та суперечливих етапів особистісного розвитку людини. Період юності характеризується наявністю кризи, суть якої полягає у прагненні молодих людей до набуття власної ідентичності та самостійності в різних сферах життя. Центральною проблемою юнацтва стає набуття молодого людиною власного ставлення до своєї культури, до соціальної реальності і, в тому числі, до своєї батьківської сім'ї.

Психологічним механізмом, що лежить в основі корінної перебудови особистості в юнацькому віці та становлення її світогляду є, з одного боку, заперечення попередньої системи цінностей, і, з іншого боку, побудова власної картини світу, визначення себе, свого місця у складній багаторівневій системі соціальних і міжособистісних відносин на основі власного пізнавального ставлення до світу і до самого себе. Як правило, цей процес відбувається у межах навчально – професійної діяльності. В цей період життя молодого людини зберігається об'єктивна залежність від батьків в економічній та соціальній сферах. Ця залежність властива протягом всього періоду здобуття освіти і може зберігатися протягом перших років трудової діяльності молодого спеціаліста чи молодого сім'янина. Саме тому одним із найчастіших проявів кризи юнацького віку є реакції емансипації – прагнення звільнитися від опіки, контролю та протекціонізму батьків у різних сферах життя [2].

Розрізняють такі види емансипації в юнацькому віці: емоційна – прагнення до більшої емоційної близькості не з батьками, а з однолітками (можливо, протилежної статі); поведінкова – передбачає здобуття незалежності та свободи, щоб діяти самостійно, прагнення звільнитися від контролю з боку батьків; нормативна – прагнення відкинути норми та цінності, яких дотримуються батьки. Таким чином, стосунки в цей період молодих людей з батьками характеризуються суперечливістю, яка проявляється, з одного боку, в економічній, емоційній та нормативній залежності від батьків, а з іншого боку, у бажанні здобути самостійність та незалежність [3]. Саме тому реальні взаємини юнаків та дівчат із батьками обтяжені конфліктами. Найчастіше причина конфліктів полягає в тому, що дорослі не готові до змін внутрішнього світу молодого людини та необхідності свідомої перебудови системи дитячо-батьківських стосунків. Зміни, що відбуваються з підлітками та молодими людьми юнацького віку, часто

здійснюються занадто швидко, і батьки не встигають перебудуватися, продовжуючи сприймати свою дитину такою, якою вона була кілька років тому.

Явище емансипації юнаків від батьків, з одного боку, є проявом процесу ідентичності молодих людей, що активно розвиваються. Але, з іншого боку, реакція емансипації може породжувати серйозні проблеми у дитячо-батьківських стосунках та стати перешкодою для задоволення базових особистісних потреб юнака за рахунок батьківської сім'ї. Якщо молода людина не поставить перед собою завдання свідомої побудови взаємин з батьками з урахуванням потреб та індивідуально-психологічних особливостей батьків, то вона часто позбавляє себе можливості використовувати стосунки з батьками як ресурс для вирішення своїх емоційних та соціальних проблем [4].

До складу орієнтовної основи діяльності побудови відносин молодих людей з батьками входять дії щодо усвідомлення існуючої системи взаємин у сім'ї, мотиваційних та ціннісних підстав цих стосунків, задоволеності цими взаєминами обох сторін, а також дії молодої людини щодо виділення комунікативних засобів та оцінки їх ефективності. Виявлені складові комунікативного процесу оцінюються молодою людиною у формі емоційних переживань на основі їхнього співвіднесення з власними мотивами, смислами, цінностями. Внутрішньоособистісний конфлікт між власними мотивами і мотивами дорослих, що неминуче виникає, дозволяє молодій людині усвідомлено поставитися до свого ціннісного підґрунтя взаємин з батьками. На цій основі можливе виділення молодими людьми поведінкових характеристик цих відносин, які можуть бути тепер свідомо регульовані. Молода людина може зайняти суб'єктну позицію у побудові своїх стосунків із батьками, визначаючи їх зміст та форму реалізації. Однак, можливість здійснення таких дій передбачає сформованість у молодих людей особистісної та соціальної рефлексії.

В основі дитячо-батьківських стосунків у нормі лежить любов батьків до дітей. Саме вона дає можливість батькам побудувати такі взаємини з дитиною, які задовольнятимуть базові особисті потреби дитини в безпеці, безумовному прийнятті та значущості. Конкретні форми вираження батьківської любові сприймаються дітьми як нормативні й привласнюються ними на основі ідентифікації з батьками. І лише в юнацькому віці з'являється реальна можливість усвідомити моделі поведінки батьків, свої моделі поведінки і, узагальнивши цей комунікативний досвід, виділити та прийняти любов як цінність, яка регулює відносини в сім'ї.

Метою нашого дослідження стало вивчення уявлень юнаків та дівчат про прояви любові у їхніх стосунках з батьками. У дослідженні взяли участь 60 юнаків та дівчат віком 16–20 років.

У процесі дослідження респондентам демонструвалося схематичне зображення трьох осіб, розташованих по кутах уявного трикутника. Вказувалося, що дві постаті – це батьки досліджуваного, а третій – сам респондент. Далі проводилася бесіда, у процесі якої з'ясовувалися уявлення респондента про те, у чому проявляється любов батьків до досліджуваного, і

що би він хотів змінити у відношенні до нього батьків. Далі з'ясовувалося, у чому, на думку респондента, проявляється його любов до батьків і що він хотів би змінити у цих проявах. На третьому етапі розмови респонденту пропонувалося оцінити своїх батьків за допомогою трьох шкал «люблячі батьки – нелюблячі батьки», «щасливі батьки – нещасливі батьки», «хороші батьки – погані батьки» і пояснити свої оцінки. Наприкінці бесіди респондентові пропонувалося оцінити себе за шкалою «я хочу бути схожим на своїх батьків, коли стану батьком – я не хочу бути схожим на своїх батьків, коли стану батьком» і пояснити свою оцінку [1].

Для аналізу отриманих під час інтерв'ю даних було використано процедуру контент-аналізу. Висловлювання респондентів щодо проявів любові як батьків до респондентів, так і досліджуваних до батьків класифікувалися за належністю до наступних категорій: емоційний контакт; практичне сприяння і спільна діяльність; вербальний контакт. До категорії «емоційний контакт» ми відносили висловлювання на кшталт «підтримує», «каже, що любить», «дарує увагу», «турбується». До категорії «практичне сприяння та спільна діяльність» ми відносили скерування на такі дії батьків: «підключається», «допомагає», «готовий прийти на допомогу», «дає гроші», «завжди поряд», «дарує подарунки» та ін. категорії «вербальний контакт» ми відносили вислови, які вказують на такі дії: «спілкується», «дає поради», «розмовляє зі мною», «розмовляє на серйозні теми» та ін.

Зібраний емпіричний матеріал дозволяє говорити про те, що у дівчат уявлення про прояви батьківської любові більш диференційовані, ніж у юнаків. Дівчата більш детально та розгорнуто, із акцентом на конкретних ситуаціях, відповідали на поставлені запитання, тоді як юнаки часто обмежувалися односкладовими відповідями та посиленнями на попередні відповіді («я вже говорив»). Дівчата називали більше, ніж юнаки, характеристик поведінки, в яких проявляється любов у дитячо-батьківських взаєминах. У відповідях дівчат частіше, ніж у відповідях юнаків, зустрічаються конкретні посилення на те, що можна було б змінити у стосунках як батькам, так і їм самим.

Респонденти сприймають своїх батьків як люблячих частіше через їх практичні дії. При цьому, багато респондентів не повністю задоволені цими стосунками. У взаєминах з матір'ю досліджувані часто наголошують на нестачі емоційної близькості з нею, а у стосунках з батьком найчастіше зазначають недостатність спільного проведення часу. Відмінностей у прояві любові з боку респондентів до батька та матері не виявлено. На думку респондентів, батьки можуть зрозуміти, що діти їх люблять, коли досліджувані висловлюють щодо них емоційне тепло, довіру, повагу, підключаються про них, допомагають, дають поради, розмовляють з ними. Досліджувані рідко вказують на те, що батьки роблять якісь зусилля для покращення взаємин зі своїми дітьми, тоді як зі свого боку, респонденти усвідомлюють брак допомоги батькам у вирішенні побутових питань.

У юнаків та дівчат спостерігається диференційована оцінка своїх батьків за різними шкалами, тобто образи батьків у свідомості респондентів не ідеалізовані. Лише деякі респонденти виявляють некритичне сприйняття своїх батьків, оцінюючи їх максимально високо за всіма шкалами.

У всіх юнаків і дівчат виявлено адекватні еталонні уявлення про люблячих і нелюблячих батьків. В уявленнях респондентів про еталони люблячих батьків відображено такі характеристики. Люблячі батьки – це ті, хто любить і поважає особистість дитини, які цінують її і приймають такою як вона є, піклуються і допомагають, не сварять і відпускають гуляти і, нарешті, вони виховують і дають поради, вони кажуть, що правильно, а що ні. Нелюблячих батьків респонденти характеризують, в першу чергу, як батьків, які не виконують своїх батьківських функцій, не дбають і не утримують дитину, кидають її, виявляють агресію у відношенні до дітей та не проводять час зі своїми дітьми. Вони не хвилюються за дітей, не знають їхніх інтересів, не спілкуються з ними, чіпляються. Щасливі батьки, в уявленнях респондентів, веселі, життя їм не в тягар, у них гармонія і любов у сім'ї, їх все влаштовує, вони отримали те, що хотіли від життя, не нервують, проводять час зі своєю сім'єю, вислуховують членів сім'ї, мають сенс життя та внутрішній стрижень, все знають. Нещасливі батьки жорстокі та суворі, депресивні та примхливі, ведуть аморальний спосіб життя, сваряться з усіма, ігнорують дітей. Хороші батьки повинні любити і розуміти своїх дітей, вони чуйні і завжди хвилюються за дітей, вони добрі і веселі, завжди допомагають своїм старим батькам, дарують подарунки і піклуються про своїх дітей, дають поради, мають з ними спільні інтереси та поважають думку дитини. Погані батьки не люблять своїх дітей, кричать на них, вони грубі та жорстокі, дуже суворі та не поважають особистість інших, забули про своїх дітей, не дбають про них, не спілкуються зі своїми дітьми, не цікавляться їх життям та не знають про їх інтереси й захоплення, не знають друзів та соціального оточення дітей.

Юнаки та дівчата загалом задоволені проявами батьківської любові, однак, лише половина юнаків ідентифікує себе з батьками, тоді як така ідентифікація виявляється майже у всіх дівчат. Таким чином, у дівчат рефлексивні здібності в аналізі дитячо-батьківських стосунків виражені краще, ніж у юнаків.

Проведене дослідження дозволяє констатувати, що уявлення молодих людей про батьківську любов адекватні і структуровані. Юнаки та дівчата здатні усвідомлювати моделі поведінки батьків у структурі дитячо-батьківських взаємин, усвідомлювати свої поведінкові характеристики, які демонструють любов до батьків. Молоді люди в цілому критичні в оцінці батьківської сім'ї, бачать можливості покращення взаємин з ними. У молодих людей сформовані еталонні уявлення про люблячих і нелюблячих батьків, з якими вони співвідносять поведінку своїх батьків.

Список використаних джерел:

1. Вірна Ж. П., Іванашко О. Є., Гайдук Г. А. Автобіографічний метод в практиці психологічного консультування. *Modern trends in science and practice. Volume 1 : collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov.* Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2021. P. 92-102.
2. Вірна Ж. П., Іванашко О. Є., Гаврилюк І. О. Суверенність психологічного простору як особистісно-адаптаційна проекція студентської молоді України. *Scientific research of the XXI century. Volume 1 : collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov.* Sherman Oaks, Los Angeles : GS publ. service, 2021. P. 365-400.
3. Іванашко О., Вірна Ж., Сіпко Л. Психологічні індикатори емоційної безпеки батьків дітей з особливими освітніми потребами. *Психологічні перспективи.* 39. 2022. С. 153–165.
4. Іванашко О. Є. Вплив внутрішньосімейних стосунків на розвиток емоційної сфери у дітей. *Актуальні проблеми клінічної психології та нейропсихології: зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 27-28 квіт. 2023 р.).* Луцьк : ФОП Іванюк В.П., 2023. С. 29-33.

Ковальчук Олена Степанівна

кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології

Дніпровської академії неперервної освіти

ЦІННІСТЬ «ЛЮБОВ» У ЛОГОТЕРАПІЇ

«Хто нічого не знає, той нічого не любить.

Хто нічого не робить, нічого не розуміє.

Хто нічого не розуміє, той нічого не вартий.

Але той, хто розуміє, любить, помічає, бачить...

І чим більшими знаннями володіє із певного предмета,

тим сильніша любов.

Той, хто гадає, що всі плоди досягають одночасно з полуницею,

нічого не відає про виноград.

Парацельс

(Із книги Е.Фрома «Мистецтво любові»)

«Любов як кінцева та найвища мета» – такою темою розпочав свій курс для здобувачів Української асоціації логотерапії та екзистенційного аналізу професор Тімо Пурйо, дипломований спеціаліст з логотерапії, Президент Інституту Віктора Франкла у Фінляндії. Курс, під назвою «Духовні можливості логотеорії Віктора Франкла», став дороговказом для українських здобувачів шляху опанування ґрунтовної теорії та логотерапевтичної практики. Символічно, що у такий непростий для українців час, Тімо Пурйо надав свою підтримку та розкрив силу любові заради життя та потужні